

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5-6, Aralık/December 2025, ss. 65-71.

Geliş Tarihi–Received Date: 18.04.2025

Kabul Tarihi–Accepted Date: 16.12.2025

Kitap Tanıtımı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18063904>

ORTAÇAĞDA KADIN HIRS, TUTKU VE HAKİMİYET

Editörler: Tülay Metin, Songül Dumlupınar Alican, *Ortaçağda Kadın - Hirs, Tutku ve Hakimiyet*, Kronik Kitap, 13,5 x 21 cm, 1.Baskı, Karton Kapak, Kitap Kağıdı, 336 Sayfa, ISBN:978-625-6228-40-5, İstanbul 2024

Berra BAŞKURT*

Eser, alanında uzman olan yazarlar tarafından net ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. 13 bölümden oluşan eserin dış kapağında kadınlarla ilgili minyatür bir resim bulunmaktadır. Arka kapakta ise; Haçlı Seferleri'ndeki kadınların görevleri nelerdir, Selçuklu Devleti'ndeki kadınlar devlet yönetiminde kaderi nasıl değiştirmiştir, Anadolu Beyliklerinde taht kavgalarında kadınların rolleri nelerdir ve Orta Çağ dönemindeki güçlü kadınların hayatları nasıldır gibi sorularla içeriğe dair bilgiler verilmektedir.

Eser, ilk olarak katkıda bulunan yazarlar hakkında geniş ve ayrıntılı bilgi verilerek

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD, bera.98@outlook.com. ORCID: 0009-0008-8611-0863

başlamaktadır. Bu detayların ardından ön söze yer verilmiştir. Ön sözde, kadınlar hakkında yazılan anlatıların doğruluğu sorgulanmakta; günümüz dünyasında ve kapitalist sistemde kadının yeri ile statüsü gibi sorunlar ele alınmaktadır. Bu gibi soruların cevabının en doğru şekilde tarih araştırmalarında ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır. Ön söz, bölümleri yazan yazarlara teşekkür edilerek bitirilmiştir.

Eserin giriş bölümünde, kadınların cesaretleri sayesinde tarih sahnesinde yer edindikleri; toplum tarafından kadına biçilen eş, anne ve dokumacılık gibi rollerden sıyrılıp lider oldukları ve her ne kadar bu dönemde erkeklerin gölgesinde kalsalar da mücadeleyi devam ettirdikleri anlatılmaktadır. Bu dönemde bölge bölge kadınların konumunda farklılıklar olduğu, yerleşik topluluklardaki kadınla göçebe toplumlardaki kadın anlayışı arasındaki farklara değinilmektedir. Din, örf ve âdetlerin bu konumda belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Türk toplumunda ise kadının konumunun her zaman saygın bir yerde olduğuna dikkat çekilmiştir.

Eserin **“Birinci ve İkinci Haçlı Seferleri’nde Kadınlar”** adlı bölümü, Prof. Dr. Birsal Küçüksipahioglu tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde, I. Haçlı ordusunda kadınların da yer aldığı fakat eş, erkek kardeş veya babası olmadan orduya katılmadıklarından bahsedilmiştir. Bu seferde kadınların görevleri; yiyecek temini, su taşıma, yaralıları tedavi etme, yemek yapma ve çamaşır yıkamadan ibarettir. Kadınlar savaş alanında aynı zamanda askerleri cesaretlendirmişlerdir. Ancak bu mücadelelerine rağmen Haçlılar, savaşlarda karşılaştıkları zorlukları kadınların ahlaksızlığıyla bağdaştırmışlardır. Hatta Le Puy Piskoposu Adhemar’ın üç gün oruç tutulmasını önermesiyle kadınlar ordudan uzaklaştırılmıştır. Haçlılara üst düzeydeki kadınlar da katılmıştır; II. Haçlı ordusunda Fransa Kralı VII. Louis’in eşi olan Eleonore’un ismi de geçmektedir. Dönemin tarihçileri, kadınların da erkekler gibi ata binip erkek elbisesi giydiklerini yazmışlardır. Haçlı kadınları esir edilmiş ve Haçlıların serbest bırakılması için rehin olarak verilmiştir.

“Selçukluların Devlet Anası: Altuncan Hatun” adlı ikinci bölüm, Prof. Dr. Erkan Göksu tarafından yazılmıştır. Bu bölümde; Orta Çağ’daki evliliklerin siyasi boyutu, dönemin tarihçilerinin kayda değer buldukları kişileri yazması ve Türk toplumundaki kadının konumu hakkında bilgiler verilmiştir. Altuncan Hatun’un

Tuğrul Bey’le evliliği, isyancılar karşısında başarılı olamayan Tuğrul Bey’i kurtarmak için ordu toplayarak yardıma gitmesi gibi siyasi olaylar anlatılmaktadır. Ek olarak Altuncan Hatun’un kişiliği hakkında da bilgiler verilerek onun dindar olduğu, Tuğrul Bey’in birçok konuda ona danıştığı, hatta devlet işlerinin onun tarafından idare edildiği belirtilmiştir.

“Töregene Hatun ve Zamanı” adlı üçüncü bölüm, Prof. Dr. Altay Tayfun Özcan tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde; Moğol İmparatorluğu’nda Ögedey’in 1241 yılında hayatını kaybetmesiyle eşi Töregene Hatun’un devlet yönetimindeki gücü anlatılmıştır. Töregene Hatun’un Nayman asıllı olduğu ve Moğol tarihine bir esir olarak başladığı, evliliğinin politik ilişkiler için gerçekleştiği fakat Moğollar arasında esir olarak değerlendirilmediği anlatılmıştır. Ögedey’in ölümünden sonra yas tutmayıp diplomatik adımlar sergilemiştir. Taht için oğlu Güyük’ü desteklemiş ve siyasette rol almak istemiştir. Fakat Güyük’ün tahta çıkmasıyla merkezi istikrarsızlık ortaya çıkmış ve bu ortamda Batu, İtil boylarında bir idare kurmuştur. Ögedey’in ölümünden sonra devletteki bu bozulmalar Töregene’nin kararlarıyla ilgilidir. Ancak her ne kadar tahta geçmesine yardımcı olsa da Güyük annesine karşı cephe almış ve annesinin yakını olan Fatıma’yı yargılamıştır. Fatıma’nın Güyük’ün adamları tarafından alınmasından birkaç gün sonra Töregene vefat etmiştir. Töregene’nin eşinin ölümünden sonra yönetimde söz sahibi olması, Moğollarda ”hükümdardan sonra eşleri yönetebilir” gibi yanlış bir algı yaratmış; oysa bu gücü Töregene kendi yaratmıştır. Bölüm sonunda Töregene’nin neden Güyük’ü seçtiği ve Moğol İmparatorluğu’nun kaderini nasıl değiştirdiği anlatılmıştır.

“Anadolu Beyliklerinin Siyasi Hayatında Kadının Rolü” adlı dördüncü bölüm, Prof. Dr. Cevdet Yakupoğlu tarafından yazılmıştır. Bu bölümde; ilk olarak Anadolu Beyliklerinin iki ayrı döneme ayrıldığı, bu beyliklerin hangileri olduğu ve nasıl kuruldukları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Eski Türk devletlerindeki kadının unvanı, siyasetteki yeri ve sosyal hayattaki rolleri gibi konulara değinilmiştir. Anadolu Beyliklerinde öne çıkan kadınların isimleri alt başlıklar altında verilmiştir. Ayrıca bu kadınların hangi beyliğe mensup oldukları, evlilikleri, çocukları, kişilikleri, ünvanları, siyasetteki rolleri, yaptırdıkları medreseler, diğer devletlerin hükümdarlarıyla siyasi görüşmeleri ve karışıklık

dönemlerinde yürüttükleri müzakereler gibi faaliyetler detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

“Hârezmşahlarda (1097-1231) Kadın ve İktidar” adlı beşinci bölüm, Doç. Dr. Meryem Gürbüz tarafından kaleme alınmıştır. Giriş kısmında Hârezm’in kuruluşu ve yıkılışı hakkında kısa bilgi verilmektedir. Bu bölümde dönemin ünlü âlimlerinin kadınlar hakkındaki görüşleri; erkeğin kadından üstün olduğu, Müslüman yazarlara göre devlet yönetimine kadınların karıştırılmaması ve hükümdarların kadınlara danışmaması gibi düşüncelerin medreselerde okutulduğundan bahsedilmiştir. Tasavvufun öne çıkması ve kadınların buna ilgi göstermesi, inançlar ve eski gelenekler gibi konular anlatılmıştır. Hârezmşahlarda kadınların devlet yönetimine nasıl katıldıkları ve yönetim işlerine dahil olmaları işlenmiştir. Kadınların evlilik yoluyla siyasi ilişkilerin aracısı oldukları, bu evliliklerde mutsuz olup kötü muameleye maruz kaldıkları, ayrıca iyi hayat şartlarına sahip olup yönetime katılanlar olduğu da anlatılmıştır. Hârezmşah Muhammed’in kızı Han Sultan’ın yaptığı evlilik ve babasından eşini öldürmesini istemesi; şeref ve namusun kadınlar üzerinden tanımlanması, hatta Sultan Celâleddin Hârezmşah’ın Cengiz Han’ın askerleriyle yaptığı savaşı kaybetmesi üzerine hareminin düşman eline geçmesini önlemek için onları nehre attırması gibi olaylar anlatılmaktadır. İki Terken Hatun olduğu; ilkinin oğlunun taht sahibi olması için mücadele ederken öldürüldüğü, diğer Terken Hatun’un ise yönetime dahil olduğu, devletin yıkılmasının nedenlerinden biri sayıldığı ve son olarak esarete öldüğü aktarılmıştır.

“Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen Hatunlarının Taht Kavgalarındaki Rolü” isimli altıncı bölüm, Doç. Dr. Ayşe Atıcı Arayancan tarafından yazılmıştır. Bölüm başlangıcında Türk devletlerindeki tahta geçiş kurallarından ve Akkoyunlu ile Karakoyunlu devletlerindeki veraset usulünden bahsedilmiştir. Tahta geçişlerde yaşanan kavgalarda kadınların rolü olduğu, ayrıca anlaşmaların sağlanması için kadınların karşı taraflarla görüşüp aracı oldukları anlatılmıştır. Bu devletlerde öne çıkan Saray Hatun, Selçukşah Begüm ve Hatun Can Begüm’ün taht için yaptıkları mücadeleler aktarılmıştır. Hükümdar olmasını istedikleri çocukları için entrikalara karışmışlardır. Yaptıkları faaliyetlerle devlet yönetimini bazen kötü, bazen de iyi yönde etkilemiş ve siyasette kilit roller üstlenmişlerdir.

“Hindistan’da Bir Kadın Hükümdar: Sultan Raziye (1236-1240)” adlı yedinci bölüm, Doç. Dr. Bilal Koç tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde Sultan Raziye Begüm’ün Hindistan’daki faaliyetleri ele alınmıştır. Raziye’nin de hangi kabileye mensup olduğu, kardeşleri, eğitimi ve Melik Altuniyye ile evliliği anlatılmıştır. Babası Sultan İltutmuş tarafından fermanla veliaht olarak seçilmesi, ancak devlet adamlarının erkek evlat varken bir kızın başa geçmesine tepki gösterse de babası tarafından bunun uygun görüldüğü anlatılmıştır. Babasının ölümünden sonra hemen tahta çıkamamış, yerine kardeşi Fîrûz Şah geçmiştir. Fakat o içki ve eğlence düşkünü olduğu için yönetim annesi Şah Terken’in eline geçmiştir. Raziye Begüm ve Şah Terken arasında mücadele yaşanmış; devlet adamlarının desteğini alan Raziye Begüm tahta oturmuştur. Habeşî ile olan yakınlığı dikkat çekmiş ve bu yakınlık Habeşî’nin öldürülmesine neden olmuştur. Bu olaydan sonra Raziye Begüm hemen evlendirilmiştir. Radikal değişimler yapmış; kadınlarda peçeyi kaldırmış, cübbe ve şapka giyip halk arasında dolaşmıştır. File bindiği ve kadınlara cesaret verdiği anlatılmıştır. Begüm’ün isyancılarla mücadelesi, tutsak edilmesi, evliliği, çatışmalar sonucunda mağlubiyeti ve Hindulara esir düştükten sonra öldürülmesi işlenmiştir. Erkekler gibi ata bindiği, şiiire ve sanata merakı hakkında kişisel bilgiler verilerek konu sonuçta genel olarak ele alınmıştır.

“Gürcü Krallığında Kadın Kral Tamar ve İktidarı” adlı sekizinci bölüm, Doç. Dr. Ayşe Beyza Ercan tarafından yazılmıştır. Konuya Gürcistan Krallığı’nın kısa tarihiyle başlanmış ve Tamar dönemine geçiş yapılmıştır. Kral Tamar’ın hayatının ve faaliyetlerinin tam aydınlatılmadığına değinilmiş, kendisine neden “Kral” unvanı verildiği anlatılmıştır. Selçuklularla mücadeleleri ve IV. David ile başlayan Altın Çağ’ın Tamar döneminde en güçlü halini aldığı belirtilmiştir. Ailesi hakkında bilgi verilmiş; yönetimde kadınların desteğini alması, Kıpçak sorunu ve yapmış olduğu evliliklere değinilmiştir. Bizans ile olan ilişkiler, elde edilen topraklar, Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs’ü fethetmesiyle Eyyubiler ve Gürcüler arasındaki siyasi ilişkilerin ilerlemesi ve ardından Kudüs’te Kutsal Haç Manastırı’nın açılması gibi konulara yer verilmiştir. Krallığın sosyal yaşamı, ticaret, vergiler, çok kültürlü yapısı, edebiyat ve mimari konularına değinilerek Tamar’ın ölümü ve oğlunun tahta geçişi anlatılmıştır.

“Şeceru’ d-Dürr: Trajik ve İhtişamlı Bir Yaşam Öyküsü” adlı dokuzuncu bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Songül Dumlupınar Alican tarafından kaleme alınmıştır. Giriş kısmında kadınların tarihteki rolü konusuna değinilmiştir. Şeceru’ d-dürr’ün, son Eyyübî Sultanı Turanşah’ın ölümünden sonra Mısır tahtına çıkışı, cariyelikten hükümdar eşliğine yükselişi ve hapse atıldığında bir oğlunun olması gibi konular anlatılmıştır. Eşinin ölümünden sonra devletin dağılmaması için bu ölümü gizlemiş; ancak haber duyulunca Haçlılar saldırıya geçmiştir. Üvey oğlu Sultan Turanşah’ın davranışları, öldürülmesi ve onun ölümünden sonra Mısır’ın Eyyübîlerin elinden çıkması gibi konular aydınlatılmıştır. Dönemin yazarları tarafından ‘Memlûklerin İlk Sultanı’ olarak anılmış fakat kadın olduğu için Halife tarafından onaylanmamıştır. İzzeddîn Aybek et-Türkmânî ile evlenmesi ve yönetimi eşine devretmesine rağmen iktidarı bırakamadığından bahsedilmiştir. Devamında Sultan Aybek’in Musul hâkimi Bedreddîn Lü’lü’nün kızı ile nişanlanmasını kabul etmeyen Şeceru’ d-dürr’ün, Sultan Aybek’i boğdurtması anlatılmıştır. Şeceru’ d-dürr, bu olaydan kurtulmak için yeniden evlenmek istemiş fakat emirler bu teklifi kabul etmemiştir. Nihayetinde hapse atılmış; yeni hükümdar el-Melikü’l-Mansûr Nûreddîn Ali ve annesi intikam için onu hamamda öldürtmüştür. Güllaç tatlısının bu olaydan sonra ortaya çıkışı, defin yeri ve hayatı üzerine yazılan kitaplar/tiyatrolar anlatılarak bölüm tamamlanmıştır.

“Megale Basilis Ton Romaion; Romalıların Büyük İmparatoriçesi Eudokia Makrembolitissa (1021-1096)” adlı onuncu bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Esra Çıplak tarafından yazılmıştır. Bizans’ta 11. yüzyılın imparatoriçeler yılı olduğu ve yönetim şekli anlatılmıştır. Eudokia’nın soyu, ailesi ve eşi Konstantinos Dukas öldüğünde küçük yaştaki oğlunun tahtı koruyamayacağını düşünerek general Romanos Diogenes ile evlenmesi aktarılmıştır. Bizans sınır çatışmaları, Malazgirt Savaşı ve yenilgi sonrası Romanos Diogenes’in tahttan feragat etmesi, Eudokia’nın oğlu Mikhael tarafından manastıra gönderilmesi anlatılmıştır. III. Nikephoros Botaneiates’in tahta çıkışı sonrası Eudokia ile evlenmek istemesi, ancak keşişlerin üçüncü evliliğe karşı çıkmasıyla bunun gerçekleşmemesi ve Eudokia’nın manastırda yazdığı yazılar ile unvanları hakkında bilgiler verilmiştir.

“Selçuklu Hanedanının Hatunları: Çağrı Bey’in Kızları” adlı on birinci bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Suat Kaymak tarafından kaleme alınmıştır. Bölüm başlangıcında Çağrı Bey’in çocuklarına yer verilmiştir. Kızı Hatice Arslan’ın Abbâsî Halifesi

Kâim-Biemrillâh ile evliliği, esir alınması ve eşiyle yaşadığı problemler; Safiyye Sultan'ın evlilikleri ve oğluyla idareyi yönetmesi; Gevher Hatun'un Türkmenlerin başına geçişi, Nizâmü'l-mülk ile yaşadığı olaylar ve öldürülmesi konuları işlenmiştir. Son olarak ismi bilinmeyen diğer kızları ve evlilikleri anlatılmıştır.

“İktidar Yolunda Muhteris Bir Kadın: Ayşe Hatun” adlı on ikinci bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Budak tarafından yazılmıştır. Giriş bölümünde Türkiye Selçukluları hakkında bilgi verilmiştir. Çaka Bey'in kızı Ayşe Hatun'un yaşamı, I. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra oğlu Tuğrul Arslan'ın sultanlığını ilan etmesi ve yönetimdeki etkisi anlatılmıştır. Belek Gazi ile olan evliliği ve Haçlılarla olan mücadelelerine değinilmiştir. Belek Gazi'nin ölümünden sonra yaşanan olaylar ve Ayşe Hatun'un oğlu ile şehirden ayrılışı hakkındaki bilgilerle bölüm tamamlanmıştır.

“Kraliçe Akitanyalı Eleanor” adlı on üçüncü bölüm, doktora öğrencisi Esra Güneş tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümün giriş kısmında Fransa ve İngiltere'nin kraliçesi Akitanyalı Eleanor hakkında bilgiler verilmiş, dönemin siyasi olayları, yapmış olduğu evlilikler anlatılmıştır. Gerçekleştirdiği bu evlilikler sayesinde hem Fransa'ya hem de İngiltere'ye olan sosyal etkisi ve siyasetteki yerinden bahsedilmiştir. Katıldığı Haçlı yolculuğu anlatılmış ve sonuç kısmında konu özetlenmiştir.

Sonuç itibarıyla tarihte, tarih yazıcıları tarafından ikinci plana atılsa ve adları yazılmasa da hatta bazı zamanlarda anlatılarda hiç geçmese de kadınlar tarih boyunca her zaman ön plana çıkmayı başarmışlardır. Dönemin şartlarını zorlamış; evlilik ya da veraset yoluyla yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Yaptıkları planlarla devletin gidişatını değiştirmiş ve çevresindeki kadınları da yönetime dahil etmişlerdir. Sadece siyasi değil, sosyal hayatta da değişimler yapmışlardır. Kılık kıyafet ve sosyal özgürlükler konusundaki adımlarıyla kadınların hayatlarını kolaylaştırmışlardır. Hangi inanç ve kültürden olursa olsun, engellenen kadınlar bu engelleri kararlılıkla aşip söz hakkını ellerine almış ve tarihe adlarını yazdırmışlardır.

